

ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ ЈЕЗИКА

ИЗДАЈЕ :

КАТЕДРА ЗА ЈУЖНОСЛОВЕНСКЕ ЈЕЗИКЕ

ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У НОВОМ САДУ

НОВИ САД

6

1970

Драго Ђујић

АКЦЕНАТ ИМЕНИЦА У БЈЕЛОПАВЛИЋКОМ ГОВОРУ

*Рађено под руководством
проф. др Павла Ивића*

УВОД

Бјелопавлићи су племе у Црној Гори које се налази у доњем току ријеке Зете, од њеног поновног изворишта на Глави Зете до Спужа. Источно и сјевероисточно од Зете племе захвата побрђа планински вијенаца Лисца и Прекорнице. Са западне и југозападне стране Бјелопавлићи се граниче Пјешивцима и селима Катунске нахије (Загрета и села Доњег Загарача — Лазарев Крст, Јабукe, Плана и Билећа) а са југоисточне Пиперима.

Према непотпуним подацима¹, племе Бјелопавлићи је формирано негдје у 15, и 16. стољећу. Све до краја 18. и почетка 19. стољећа племе је заузимало само брдовите предјеле данашњих Бјелопавлића, док је насељавање Бјелопавлићке равнице, која је напуштена вјероватно доласком Турака у ове крајеве, извршено крајем 18. и почетком 19. стољећа. У периоду конституисања племена мијешање становништва са овог подручја са становништвом на западу и сјеверозападу одавде, дакле са херцеговачким становништвом, вјероватно је било доста интензивно. Иначе, то је оно бурно вријеме турске експанзије, период пада Црне Горе и ових крајева под турску власт. Брдским — сјеверним и сјевероисточним насељеним дијелом племена пролазио је у средњем вијеку каравански друм Оногошт (Никшић) — Подгорица (Титовград) — Скадар, који је, истовремено, био веза између Дубровника и Рашке, односно Србије. Тај пут је свакако имао значајног утицаја на мијешање становништва херцеговачког и овог краја. Отуда је и могућ утицај промјена које су око 15. стољећа, и даље, настајале у млађим новоштокавским херцеговачким говорима на говор Бјелопавлића.

¹ Петар Шобајић, *Бјелопавлићи и Пјешивци — племена у црногорским брдима*, ЗДЗБ, 166; К. Јиречек, *Историја Срба I*, Бгд., 1952, 76—77, 381.

У досадашњим дијалектолошким истраживањима говора Црне Горе нема много података о говору Бјелопавлића.² На основу оскудне литературе о њему није лако установити ни којој групи говора припада овај говор. Тек на основу теренског испитивања може се установити да он по многим особинама припада групи источноцрногорских говора, али по акценатском систему он одступа од ових говора, у том смислу је доста самосталан, али и доста близак васојевићком, што је и раније установљено.³ У својој *Дијалектологији* проф. П. Ивић га увршћује у дијалекте са старом акценацијом, иако има сва четири акцента.⁴ Милан Решетар, који је први извршио научну класификацију акцената црногорских говора⁵, није дао прецизније податке о акценту Бјелопавлића. Према њему, могло би се закључити да је акценат овог говора непренесен. (Он у штокавским говорима налази три акценатска типа: непренесени, пренесени са кратких крајњих отворених слогова и потпуно пренесени акценат, о чему М. Пешикан каже да је у каснијим дијалектолошким истраживањима остало непотврђено).⁶

Нешто више података о акценту бјелопавлићког говора наћи ћемо у раду Д. Петровића о акценту Пјешиваца⁷, гдје каже да је у Доњим Пјешивцима " са крајњег отвореног слога ликвидираан, сем у енклизима, уз врло ријетко чување окситонезе, а доњопјешивачка акценација се углавном поклапа са бјелопавлићком."⁸

Када је ријеч о говору Бјелопавлића, треба констатовати чињеницу да се овдје не ради о јединственом акценту. У том погледу Бјелопавлићи су подијељени на два дијела: сјeverозападни дио, онај према Горњим Пјешивцима, има претежно акценацију херцеговачких говора, и источни дио Бјелопавлића, а то је више од 4/5 насељеног дијела племена, који има друге акценатске карактеристике. Граница између ове двије зоне иде линијом: Добро Поље — Мијокусовићи и излази на Купиново и Међеђе. Западно од те линије је подручје са претежно херцеговачким акцентом а источно — подручје које има посебан акценат. По осталим језичким особинама ове двије зоне су углавном јединствене,

² Бјелопавлићки говор није монографски обрађен. Ипак, о њему се може наћи нешто података, посебно у сљедећој литератури: М. Решетар, *Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten*, Беч 1900 (у даљем тексту: *Betonung*); Р. Бошковић, *Извјештај о говору Озринића*, ГЗС II (1935), 27—36; М. Стевановић, *Систем акценација у шиперском говору*, СДЗБ (1940), 71, 83—84, 92, 97, 104, 106 (у даљем тексту: Пипери); П. Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика, Увод и штокавско наречје*, МС, Н. Сад 1956, посебно стр. 57, 157, 160 и 166 (у даљем тексту: *Дијалектологија*); М. Пешикан, *Староцрногорски средњекатунски и њешански говори*, СДЗБ XV (1965) 3, 17, 23. („Бјелопавлићки говор одликује се од говора СК—Љ пре свега својом четвороакценатском системом и својим специфичним делимичним преношењем акцента, а и другим, нарочито акценатским особинама“). У даљем тексту: СК—Љ; Д. Петровић, *Прилог изазнавању акценатског система у ијешивачком говору*, Зб. за филологију и лингвистику IX, Н, Сад 1966, посебно стр. 129—132.

³ М. Стевановић, Пипери, 71.

⁴ П. Ивић, *Дијалектологија*, 57.

⁵ М. Решетар, *Betonung*.

⁶ М. Пешикан, СК—Љ, 3.

⁷ Д. Петровић, н. рад, 130.

⁸ В. о овоме и М. Пешикан, СК—Љ, 3.

те се може говорити о дијалекту Бјелопавлића, о говору Бјелопавлића, који чини самосталну дијалекатску цјелину у односу на друге говоре Црне Горе. Но, оvdје ће бити говора само о акценту источног, већер дијела Бјелопавлића.

Заједничке особине бјелопавлићке акцентуације, оног дијела о којему је ријеч, јесу сљедеће:

— задржава се старо мјесто акцента, изузев што се " са крајњег слога повлачи у виду ` односно ', у зависности од квантитета вокала претпоследњег слога⁹;

— у складу са тим, постоје сва четири акцента, од којих ^ може стајати у свим положајима, " на свим слоговима сем посљедњег слога ријечи са више од једног слога, а ` и ' само на претпоследњем слогу пред кратким посљедњим;

— на крајњем слогу нема узлазних акцената;

— овом говору није познато староцрногорско преношење акцената (типа: Јбо и сл.);

— чува доста старих дужина, а има и нешто нових;

— изражена је тежња за акцентовањем другог слога од краја ријечи.

С обзиром на чињеницу да су Бјелопавлићи са југоисточне, јужне и скоро цијеле западне стране окружени дијалектима који припадају старијим новоштокавским говорима, са врло мало млађих новоштокавских карактеристика, а само са сјеверне и сјеверозападне стране херцеговачким говорима (горњопјешивачким и жупским) — интересно је размотрити доста широк и јак утицај херцеговачке акцентуације на говор Бјелопавлића. Ово тим прије што од 15. стољећа на овамо, а вјероватно и нешто раније, упркос израженим миграцијама у том периоду и мијешању становништва херцеговачког и овог подручја, није било обимнијег досељавања у овај крај становништва са подручја млађих новоштокавских говора. За подручје према Горњим Пјешивцима и Жупи никшићкој не би било спора о непосредном утицају нових акцената. Можда је оvdје значајну улогу имала и оријентација становништва, због политичких а дијелом и географских прилика, према Никшићу у периоду турске владавине. Вјероватно су одређен утицај имали и бјелопавлићки катунци на подручјима са пренесеним акцентом (а нијесу искључене и неке аутохтоне новине, као, уосталом, у свим говорима). То би значило да би се могло говорити о „доношењу“ нових акцената са херцеговачког подручја а не о његовом „усељавању“ доласком живља, јер тог доласка, у периоду када су акцентске промјене биле значајне, а и касније, није ни могло бити, посебно не стога што је у том периоду племе заузимало кршевити, непродуктивни дио земљишта, чија је економика била веома неразвијена и према томе крај непривлачан за усељавање. С друге стране, познато је да је турска инвазија изазивала помијерање становништва ка западу и сјеверозападу, што се оvdје наставило чак до седамдесетих година прошлог стољећа.¹⁰

⁹ В. о овоме код П. Ивића, Дијалектологија, 157.

¹⁰ П. Шобајић, н. дј. 207—210, и даље.

Како је истакнуто, Бјелопавлићи имају двије акценатске зоне — западну, претежно херцеговачку, и источну — бјелопавлићку. Граница између ове двије зоне, нешто изразитија, како је речено, иде од Доброг Поља на исток према Мијокусовићима, који имају претежно бјелопавлићку акцентуацију, затим на сјевер до Купинова и даље до Међеђе (в. карту). Ова два села имају углавном херцеговачку акцентуацију. Пожар такође има претежно херцеговачку акцентуацију. Сјеверно од Пожара, у Рошцима, акцентуација је такође херцеговачка, са мање елемената бјелопавлићке него у Пожару. Као у Рошцима стање је на цијелом подручју западно од линије означене као граничне. Добро Поље, јужно од Пожара, типичан је пример прелазне зоне, са пунијом мјешавином бјелопавлићке и херцеговачке акцентуације; и ту је кратки силазни акценат на крајњем слогу у енклизидоста чест.

Према овоме, Шобајићи, Баре Шумановића и Подвраће припадају чисто бјелопавлићкој акцентуацији. У Шобајићима сам само у два примјера нашао кратки узлазни акценат ондје гдје би у источном дијелу Бјелопавлића требало да буде кратки силазни: *Виђи, Бџидаре* (у Бјелопавлићима: *Божидаре*), *ћџ сџ*; *За колџке љре се, Бџидаре, мџже сџић?* А мислим да је и то утицај Никшића (јер су браћа човјека који је казао ове реченице дуго живјела у Никшићу). Источно од граничне линије нијесам нашао других примјера херцеговачких утицаја више него је то карактерично за општу акцентуатску ситуацију у цијелом источном дијелу Бјелопавлића, чак ни у Кујави која је у непосредном сусједству са доњопјешивачким селом Загорком (у којему је акцентуација бјелопавлићка¹¹).

У одбрани акцента именица нијесам означавао одакле су примјери узети, јер је цијело подручје о којему је ријеч акценатски углавном компактно.

А К Ц Е Н А Т И М Е Н И Ц А

А. ИМЕНИЦЕ МУШКОГ РОДА

1. Једносложне именице м. р.

а) *Именице са " у ном. синг.*

Акценат ових именица у бјелопавлићком говору углавном се слаже са акцентом у књижевном језику. Већина њих задржавају кратки силазни акценат из ном. синг. и у осталим падежима оба броја:¹² *брџи-брџиџа-брџиџу-с брџиџом, рџи-рџиџа-рџиџу-с рџиџом*. Међутим, овдје није мали број и и меница које у генитиву, дативу, инстр. и локативу имају кратки узлазни акценат: *кџњ-кџња-кџњу-с кџњем- о кџњу, крџк-*

¹¹ М. Пешикан, СК-Љ, 3, Петровић, н. рад, 130.

¹² Исп.: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I*, 216 (у даљем тексту: ССЈ I).

-крѡка-крѡку-с крѡком- о крѡку, мрѣ-мрѣа-мрѣу-с мрѣом (и: с мрѣем) — о мрѣу, њѡ-њѡа-њѡу-с њѡом-о њѡу, ѡрѣ(ѡ)-ѡрѣа-ѡрѣу-с ѡрѣом-о ѡрѣу, чѡс-чѡса-чѡсу-с чѡсом- о чѡсу итд.¹³ У акузативу неке од њих имају ' а неке, и то већина њих " (ако се ради о предмету, онда је акценат једнак акценту номинатива, иначе је једнак акценту генитива)¹⁴. У проширеној множини, или иначе ако која од ових именица добије трећи или четврти слог, ' поново прелази у ", и тада је акценат или на првом слогу, или пак на претпоследњем: кѡњ-кѡња-кѡњу-кѡњима (и: кѡњима), чѡс-чѡса-чѡсови-чѡсовима, ѡд-ѡда-ѡдови-ѡдовима (и: ѡдовима) итд. Иначе, множина непроширених именица није посебно интересантна. Именица брѡи у множини задржава " на првом слогу, с тим што је у ген. и инстр. последњи слог дуг: брѡћа-брѡћѡ-брѡћи-брѡћу-с брѡћом. Именице мрѣ и ѡрѣ(ѡ) у множини имају: ном.- мрѣи, ген. -мрѣа, дат., инстр. и док. -мрѣима, ак.- мрѣе, вок. -мрѣи, ном. -ѡрѣи, ѡрѣи (не: ѡрѣију) и: ѡрѣа, дат., инстр. и лок. -ѡрѣима (ријетко: ѡрѣима), вок. -ѡрѣе.

Именица ѡди у множини има ": ѡидви (ријетко: ѡдови) — ѡидве, ѡидвима (ријетко: ѡдовима), тако је и са именицом ѡди: ѡидв-ѡидвев-ѡидвима и сл.¹⁵

Именица крѡк има: ген. синг. -крѡка, али у плуралу: ген. -крѡкѡ. Тако је и са именицама: кѡњ-кѡњи-кѡња, ѡс-ѡсѡ-ѡсѡ¹⁶ и низом других које немају уметке -ов или -ев, при чему је дужина тамо гдје је у књижевном језику дуги узлазни акценат.

У акузативу синг. акценат са ових именица ако не означавају биће прелази на предлог, и то као кратки узлазни: ѡ врѡи, на ѡрѣ(ѡ), ѡред райи, ѡ кам (али: у кам удѡрило), ѡд кук хтд. У осталим падежима уз које стоје предлози акценат се не преноси на предлог. Преношење ове врсте не врши се ако именица има два слога, јер овај говор не трпи ' даље од краја другог слога отпозади. (Уп. другачије код М. Стевановића у књижевном, ССЈ I, 224).

б) Именице са ^ у ном. синг.

Једне међу овим именицама задржавају акценат номинатива сингулара у свим облицима једине а друге добијају ' у ген. дат., инстр. и локативу. У краћој множини, именице из ове групе задржавају ^ или добијају ' у номинативу, док у ген. и дат.-инстр. лок. имамо на ставачки акценат: дѡн-дѡни-дѡнѡ-дѡнѡма, ѡѡк-ѡѡцима, али: ѡѡци, мрѡв-мрѡва-мрѡву-мрѡви-мрѡвѡ-мрѡвѡма, црѡв-црѡва-црѡву-црѡви-црѡвѡ-црѡвѡма, зѡб-зѡби-зѡбѡма итд. Више је именица које имају уметке -ов и -ев и које

¹³ Исп. о овоме: Д. Вушовић, *Дијалекат источне Херцеговине*, СДЗБ III, 42 (у даљем тексту: ДИХ).

¹⁴ М. Стевановић, ССЈ I, 217.

¹⁵ Уп.: М. Стевановић, Пипери, 83.

¹⁶ Исп. код Д. Вушовића, ДИХ, 38.

¹⁷ Исп.: Д. Вушовић, ДИХ, 41; Ђ. Даничић, *Српски акценати*, СКА Бгд 1925, 20 (у даљем тексту: Акценти).

дуги силазни акценат из јединине скраћују у множини у ¹⁷: *град-града-градови-градбѡв-градовима*, *ред-реда-редови-редбѡв-редовима*, *кнѣз-кнѣза-кнѣжєви-кнѣжєвѡ-кнѣжєвима*, *нѡж-нѡжа-нѡжєви-нѡжєвѡ-нѡжєвима*.¹⁸ Неке од ових именица у дат., инстр. и лок. имају " умјесто на првом — на претпоследњем слогу: *возовѡма*, *ножєвѡма*.

У лок. синг., уколико се уопште употрејеби овај облик, акценат је узлазни: *ѡ градѹ*, *у ѡрагу*, дакле са предлогом испред¹⁹ (најчешће је, међутим, *ѹ град*, *ѹ ѡраг* и др. у значењу локатива).

Именице: *крѡв*, *мѡс(ѡ)*, *сѡдѡг* и сл. у синг. задржавају ^ још у акузативу; у ген., дат., инстр. и лок. је ` док је у вок. " : *крѡва-крѡву-крѡв-крѡве-с крѡвом-о крѡву*, *мѡста-мѡстиу-мѡс(ѡ)- мѡстѡе-с мѡстиом- о мѡстиу*. У множини ове именице имају ", с тим што у генитиву имају два посљедња слога дуга: *крѡвѡвѡ*, *мѡсѡвѡ*. Тако је: *крѡва-с крѡвом-о крѡву*, *мѡста-с мѡстиом- о мѡстиу*, *сѡдѡга-са сѡдѡгом-о сѡдѡгу*. Именица *ѡѡѡ* у ген., дат., инстр. и лок. има ' : *ѡѡѡа-ѡѡѡу-с ѡѡѡем*.

И ове именице у плуралу имају кратки силазни акценат.

У падежима са којима иду предлози: *над*, *ѡд*, *ѡред*, *у*, *ѡри* и још неки акценат се са именица преноси на предлог, као кратки силазни: *ѡд ѡѡѡем*, *над градѡм*, *на град*, *ѹ брѡк*, али не и увијек²⁰.

2. Двосложне именице мушког рода

а) Именице са " на ѡрвом слогу у ном. синг.

Већина ових именица задржавају акценат ном. сингулара у свим облицима оба броја, и то на првом слогу: *мѡѡар-мѡѡра-мѡѡру-с мѡѡром-мѡѡри-мѡѡраѡ-мѡѡрима* (и: *мѡѡрѡма*), *ѡрѡѡен-ѡрѡѡѡна-ѡрѡѡѡну-ѡрѡѡѡном-ѡрѡѡѡни* (*ѡрѡѡѡнови*)-*ѡрѡѡѡнѡ* (*ѡрѡѡѡнѡвѡ*)-*ѡрѡѡѡнима* (*ѡрѡѡѡновима*), *вѡкаѡ* (у Градини: *вѡкеѡѡ*)-*вѡкаѡа-вѡкаѡу-с вѡкаѡом-вѡкаѡи-вѡкаѡѡа* (у Градини: *вѡкеѡѡѡѡ*). Ова именица у ген. синг. често има ` : *вѡкаѡа*. Тако је и: *Пѡѡар-Пѡѡра*, *свѡкар-свѡкра*, *чѡѡѡљ-чѡѡѡљѡ*²¹. Исти је случај и са другим именицама из ове групе са непостојаним а.

У ову групу Ј. Вуковић у пивском говору убраја и именице *кѡреѡ* и *ѡдѡмѡ*²², са кратким силазним акцентом у ном. синг. У Бјелопавлићима је, међутим, акценат ном. синг. ових именица кратки узлазни: *кѡреѡ*, *ѡдѡмѡ*, али у осталим падежима, изузимајући акузатив синг.; гдје је акценат као у ном. синг., оне имају " на претпоследњем слогу.

Код М. Стевановића (ССЈ, I) има: *мѡзак*, *вѡсак*²³. У Бјелопавлићима ове именице имају узлазни акценат: *мѡзак-мѡзга-мѡзгу-мѡзгом*, *вѡсак-вѡска-вѡску-вѡском* и тд.

¹⁸ М. Стевановић, ССЈ I, 214.

¹⁹ Уп. са овим стањем у Црнцима код М. Стевановића, Пипери, 84, гдје је акценат као и у Бјелопавлићима.

²⁰ Тако је и код М. Стевановића, Пипери, 85, и код Ј. Вуковића, *Акцентнај говора Пиве и Дробњака*, СДЗб X, 10 (у даљем тексту: Пива).

²¹ В. о овоме код М. Стевановића, ССЈ I, 218.

²² Ј. Вуковић, Пива, 210—211.

²³ ССЈ I, 218.

Код Ј. Вуковића је: *к̄ан̄ӣѣр-к̄ан̄ӣѣра*²⁴, као и код Вука²⁵. У Бјелопавлићима је: *кан̄ӣѣр-кан̄ӣѣра* (врло ријетко: *кан̄ӣѣра*), и свуда \wedge на другом слогу од почетка.

Именице: *с'ѣдник, вѣздѣх* и још неке из ове групе имају акценат као и горе набројене (*ѣр̄сѣѣн, вѣкаѣи, мѣѣар* и др.): *с'ѣдник-с'ѣдника-с'ѣднику-с'ѣдником-с'ѣдници-с'ѣдницима* итд.

Именица *вл̄асник* најчешће се може чути са \wedge на крајњем слогу: *вл̄асник-вл̄асника-вл̄аснику*, и у множини: *вл̄асници* итд. (али у ген. пл.: *вл̄асник̄а*).

Именица *ѣдек* у пл. има: ном. *људи*, ген. *људ̄и*, дат., инстр. и лок.: *људ̄има*, акуз. *људе*, вок. *људи*, дакле — све силазни акценти.

Именица *Србин* у ген. пл. има \wedge : *Срб̄а*, али се она понаша као јесносложна именица (Срб).

Овдје спадају и неке именице м. рода на *-а*, као: *Лѣка* (м. име), *Јѣкаша, Кѣша, гѣзда, ѣца* (не: *хѣца*) и низ других. Ове именице задржавају \wedge из ном. у свим падежима синг. изузев генитива, гдје имају е: *гѣзде-гѣзд̄а-гѣзд̄ама, ѣце-ѣц̄а-ѣц̄ама* итд.

Именица: *ѣдс̄а*, има у осталим падежима синг., сѣм у акузативу, кратки узлазни акценат: *ѣдс̄ла-ѣдс̄лу-ѣдс̄лом*.

Именице: *сѣѣрац* и *јѣрац* имају књижевни акценат (*сѣѣрца-са сѣѣрцем, о сѣѣрцу, јѣрца-са јѣрцем-о јѣрцу*). Овдје нема оног скраћивања које се сусреће у Пиперима.²⁶

б) Именице са \wedge на ѣрвом или другом слогу у ном. синг.

Једна група ових именица задржава акценат ном. синг. у свим падежима једнине: *лѣкаѣи, ѣр̄бор, фѣдер* и др. са промјеном у множини у том смислу што неке, као: *лѣкаѣи* (у Градини: *лѣке^{ѣи}*) добијају \wedge : *лѣкѣови-лѣкѣовѣ-лѣкѣовима* (и: *лѣкѣовѣма*).

Друга група ових именица у осталим падежима и једнине и множине има \wedge . Изузетак од овога су акузатив и вокатив именица које означавају предмет-ствар, код којих је у тим падежима \wedge , и дат., инстр. и лок. пл., гдје је \wedge на претпоследњем слогу: *сѣѣк-сѣѣка-сѣѣку-сѣѣке (сѣѣке, јѣдан)-сѣѣком-сѣѣцима*.

Посебну морфолошку групу чине именице типа: *Мѣрко, Јѣнко, шѣра*, и др., међу којима лична имена задржавају \wedge из ном. синг. у свим падежима. Именица *шѣра* акценат из ном. синг. такође задржава \wedge у свим падежима једнине, док јој је множина другачија: ном., ак. и вок. *-шѣре*, ген. *шѣр̄а*, дат., инстр. и лок. *-шѣр̄ама*.

Ни код ових именица се не сусрећемо са преношењем акцента на предлог.

в) Именице са \wedge на ѣрвом слогу у ном. синг.

Ове именице можемо подијелити у неколико групе:

1. Већина њих у ген. синг., и даље у осталим падежима, имају \wedge на претпоследњем слогу: *Тѣрчин-Турчѣна-Турчѣну-с Турчѣном*. У мно-

²⁴ Пива, 213.

²⁵ Српски рјечник, II изд. (Нолит, 1969), 262.

²⁶ В. М. Стевановић, Пипери, 87—88.

жнини: *Турци-Турџак-Турџима* (и: *Турџима*)-*Турке*, *џаин-џаина-џаину-с џаином-џаини-џаина-џаине-џаинима*, *језик-језика-језику-с језиком-језици-језик-језицима-језике*, *кереј* (превозно средство на ријеци, врста скеле)-*керџа-керџу-с керџом-керџи-керџа-керџима-керџе*, *Душан-Душана-Душану-с Душаном*, *џруџић-џруџића-џруџићу-с џруџићем-џруџићи* (неријетко се чује и: *џруџићи*)-*џруџића-џруџићима*, *јазак* (турц.: *јазук-џиџа*)-*јазџа-јазџу-јазџом*. (У множини нијесам могао забиљежити ову именицу, нема је у употреби). Именица *карџ* (двоколица) има " вјероватно донесен из војничког живота, гдје су чула у изговору војника са подручја непренесеног акцента. Иначе, требало би да ова именица у Бјп. има `: *карџ*, јер припада други именица у којима је " са крајњег слога пренесен.

У ном. синг. низ именица из ове групе има кратки узлазни акценат продуљен, тако да личи на кановачки.²⁷

Ове именице чине највећу групу именица које имају у ном. синг. кратки узлазни а у осталим падежима немају књижевни акценат.

У чињеници да се у овом типу именица није досљедно пренио стари акценат огледа се и суштина система бјелопавлићког акцента; зато би акценатски систем овога краја најбоље било уврстити у онај полупренесени акценат о којему говори Решетар.²⁸

2. Другу групу, други тип, из ове категорије именица чине оне именице које у ген. синг. имају узлазне акценте — `или `: *џван-џвна*, *џгањ-џгња*, *џмак-џмка*; *џживој-џживџа* (али: *џживџа џи*); *џџнаџ-џџња*, *џџнаџ-џџња* и др. Акценат генитива синг. ове именице задржавају у свим облицима сингулара сем у вокативу, гдје имају ^ или ". У множини ове именице имају углавном кратки силазни акценат: *џвџви-џвџва-џвџвима-џвџве-џвџви*, *џживџи-џживџа-џживџима-џживџи-џживџи* (чује се понекад и: *џживџи*), *џгњеви-џгњева-џгњеви-џгњеви-џгњеви*, *џџџи-џџџа-џџџима-џџџе* (чује се и: *џџџи-џџџе*). Неке од именица из ове групе у ген. пл. имају ^, али не увијек: *џџџа*, *џџџа*.²⁹

Пред енклитиком ` прелази у " на последњи слог: *џживџи-џживџа-џживџа џи*, о чему је већ било ријечи (у енклизи ` даје ").

3. Именице *џџџи* и *џџџа* у ген. синг. имају ^: *џџџи*, *џџџа*. Тај акценат задржавају у свим осталим падежима једнине, као и у ном. и ак. множине. У осталим падежима множине ове именице имају " : *џџџи-џџџима*, *џџџа-џџџима*.

Као и у књижевном језику, и овде је акценат ових именица доста сложен³⁰.

²⁷ О томе имам посебан рад у рукопису.

²⁸ Betonung, 22.

²⁹ Уп. о овоме: М. Стевановић, ССЈ I, 222; *џџџа*; Решетар, Betonung, 52.

³⁰ В. о овим именицама и: Ј. Вуковић, Пива, 210—213; М. Стевановић, Пипери, 89; Г. Ружичић, *Акцентајски систем џљевалског говора*, СДЗБ III, 117—119 (у даљем тексту: Пљевља); Д. Вушовић, ДИХ, 43—44.

г) Именице са ' на њрвом слогу у ном. синг.

Овој групи припадају именице типа: *сѣрѣнац-сѣрѣнца-сѣрѣнцу-са сѣрѣнцем*, *масак-маска-маску-са маском*, *борац-борца-борцу-са борцем* и др.

У множини ове именице у ном. и ак. имају ' : у ген. и вок. ѿ, а у дат., инстр. и лок. " : *сѣрѣнци-сѣрѣнца-сѣрѣнцима-сѣрѣнце-сѣрѣнци*, *борци-борца-борцима-борце-борци*, дакле — само у ном. и ак. пл. имају акценат ном. сингулара, дуги узлазни.

Друге именице из ове групе, као што су: *гѣјиѣн*, *нѣрод*, *рѣзвѣј*, *зѣкон*, у једнини имају другачије акценте: ген., ак. и вок.: *гѣјиѣна-гѣјиѣне-гѣјиѣни*, *нѣрѣда-нѣрѣде-нѣрѣди*, *рѣзвѣја-рѣзвѣје-рѣзвѣји*, *зѣкѣна-зѣкѣне-зѣкѣни*, дат., инстр. и лок.: *гѣјиѣну-гѣјиѣном*, *нѣрѣду-нѣрѣдом*, *рѣзвѣју-рѣзвѣјем*, *зѣкѣну-зѣкѣном*. Оне у ном. пл. такође имају кратки силазни акценат: *гѣјиѣни*, *нѣрѣди*, *рѣзвѣји*, *зѣкѣни*, дакле непре-несени акценат. У осталим падежима плурала: *гѣјиѣнѣ-гѣјиѣница-гѣјиѣне*, *нѣрѣдѣ-нѣрѣдима-нѣрѣде*, *рѣзвѣјѣ-рѣзвѣјима-рѣзвѣје*, *зѣкѣнѣ-зѣкѣница-зѣкѣне*, — дакле у ген. пл. ѿ на првом а у осталим падежима " на претпосљедњем слогу. Тамо одакле прелази ' остаје дужина.

Својом морфолошком структуром издвајају се хипокорѣстици који ' из ном. синг. задржавају у свим падежима једнине (у множини се у виду хипокорист. не јављају): *сѣрико-сѣрика-сѣрику-са сѣриком*, *бѣбо-бѣба-бѣбу-са бѣбом*, затим: *Вуји-Вуја-Вују, -са Вујом*, *Јѣво-Јѣва-Јѣву-са Јѣвом*. Наравно, у вокативу долази ѿ: *сѣрико*, *бѣбо*, *Вујо*, *Јѣво*.

Ни код ових именица нијесам забиљежио преношење акцента на предлог, како се, на примјер, сусреће код им. м. р. код којих је, у другим говорима, извршено тзв. староцрногорско преношење акцента (јер овдје, како је речено, нема те врсте преношења).³¹

3. Вишесложне именице мушког рода

а) Именица са " на њрвом слогу у ном. синг.

Именице са " на првом слогу у ном. синг. овај акценат задржавају у свим падежима оба броја, и то на првом слогу. Такве су: *мѣнасѣиѣр* (чешће: *нѣмасѣиѣр*), *иѣриѣшељ*, *мјѣшиѣнин* (и: *мљѣшиѣнин*), *гѣђѣнин*. У пл. именице на -*нин* имају дуг претпосљедњи слог у ном., ак. и вок.: *мјѣшиѣни-мјѣшиѣне-*, *гѣђѣни-гѣђѣне*, у ген. посљедњи и претпосљедњи: *мјѣшиѣнѣ*, *гѣђѣнѣ*, а у дат., инстр. и лок. трећи отпозади: *мјѣшиѣница*, *гѣђѣница*, дакле увијек је дуг први слог иза основе.

На исти начин се понашају и им. м. р. које се завршавају на -*а* или -*е*: *вљѣдика-вљѣдикѣ-вљѣдици-вљѣдику-вљѣдико-с вљѣдикѣм*, *сѣиѣрѣшина* (никада: *сѣиѣрѣшина-*) *сѣиѣрѣшинѣ-сѣиѣрѣшини-сѣиѣрѣшину-сѣиѣрѣшино-са сѣиѣрѣшинѣм*, затим: ном. и ак. -*Дрѣго(ј)е*, ген. -*Дрѣгоја*, дат. и лок. -*Дрѣгоју*, инстр. -*Дрѣго(ј)ем*. (Код личних имена нема дужина). У мно-

³¹ Испореди са овим стање у СК-Љ, 61.

жини су дужине код ових именица као и код наведених у претходном ставу.

Код ових именица нема преношења на предлог.

б) Именице са " на другом слогу у ном. синг.

Ове именице се могу подијелити у двије подгрупе:

1) Прве су оне које у свим облицима оба броја задржавају акценат ном. синг. на истом слогу: *Кнѣжѣвић, Раддѣвић, Бѣвичград, ѿрес'ѣдник, ѿшиѣйник, ѿукѣйник* („непадетно чељаде“), *најѣмник, најрѣдѣак, учиѣиель, родѣиель, старѣиель*,³² *Градѣњанин*. Упор и именице на -а: *Вѣлѣша, Нѣмѣња, комѣиѣја, Радѣиѣја*.

2. Другу подгрупу чине оне именице које дуље акценат у косим падежима. Тако, именица *Јелѣнак* у осталим падежима има ^ на истом слогу: *Јелѣнка-Јелѣнку-с Јелѣнком*. Исти је случај и са именицом *Пјешѣвац* (често: *Пљешѣвац*): *Пјешѣвац-с Пјешѣвцем*, у множини: *Пјешѣвци-Пјешѣвцима* (и: *Пјешѣвѣйма*)-*Пјешѣвце*, али: *Пјешѣвацѣ*. Број именица са оваквим акцентом није велики, бројније су оне из прве подгрупе.

в) Именице са ^ у ном. синг.

И ову групу можемо подијелити у двије подгрупе:

1. Првој подгрупи припадају оне именице које имају ^ на крајњем слогу, као што су: *ѣфердѣр, барѣкиѣр, календѣр, водѣвр*. Прве три именице овај акценат у синг. задржавају још само у акузативу. У вок. је: *ѣфердѣре, календѣре, барѣкиѣре*, а у осталим падежима је ' на претпосљедњем слогу: *ѣфердѣра-ѣфердѣру-с ѣфердѣром, календѣра-календѣру-с календѣром, барѣкиѣра-барѣкиѣру-с барѣкиѣром*. У множини: *ѣфердѣри-ѣфердѣра-ѣфердѣрѣма-ѣфердѣре, календѣри-календѣра-календѣрѣма-календѣре, барѣкиѣри-барѣкиѣра-барѣкиѣрѣма-барѣкиѣре*- У ном. пл. имају дуги силазни акценат: *барѣкиѣри* и др. Дакле, у пл. имају: у ном. и ак. ', у ген. и вок. ^ а у осталим падежима " на претпосљедњем слогу.

Именица *водѣвр* у синг. има акценте као и претходне именице, док у множини има све силазне акценте: *вѣдѣври-вѣдѣвра-вѣдѣрѣма-вѣдѣре*.

2. Другу групу чине именице топоними (*Жѣвѣвац, Ждрѣбѣник, Клѣиѣѣвац*) које у свим падежима једине задржавају акценат номинатива. Обично су то именице без множине, а ако је имају, ^ из ном. синг. или остаје такав на истом слогу, или се пак скраћује у " и прелази на сљедећи слог на крају ријечи: *Жѣвѣвѣма*, али: *Клѣиѣѣвѣма*.

г) Именице са ` на средњем слогу у ном. синг.

Овдје сам нашао само једну именицу која ` из ном. синг. задржава у свим падежима синг. То је именица *ѣриѣѣвац* (код које је ` продуљен,

³² Уп. о овим именицама: М. Стевановић, Пипери, 98, ССЈ I, 218—220; Д. Вушовић, ДИХ, 45; Ј. Вуковић, Пива, 222—224.

³³ В. код М. Стевановића, Пипери, 98—99.

акцентат као и оне из прве групе: *кћери-кћери-кћерима*, *моћи-моћи* (мада је ријетка множина ове им.) - *моћима*.

Друге именице из ове групе у ген. синг. имају $\acute{}$: *ноћи*, *моћи*, *крви*, *кдси*.³⁷ Необичан акцентат, али стваран.

Од именица са $\grave{}$ у ном. синг. у Бјелопавлићима сам нашао само именицу *срџи*.³⁸ Проф. Стевановић у пиперском говору (Пипери, 127) поред ове налази још и именицу *мљед*. Остале, каже он, све имају други акцентат. Даничић (Акц., 80) наводи и: *мѣд*, *иѣси*, *сиѣж* (али: *сѣмрџи*).

Преношење акцента са именице у акузативу на предлог није ријетко: *у смрџи*, *и рѣд смрџи*, *у слѣс(и)*, *зѣ сиѣж* итд.

2. Двосложне именице женског рода

а) Двосложне именице са $\grave{}$ на првом слогу у ном. синг.

Ове именице, а њих је велики број, кратки силазни акц. из ном. синг. задржавају у свим падежима једине. Такве су именице: *смѣка*, *слика*, *кућа*, *јѣка*, *крѣва*, *брѣва*, *вјѣра* (и: *вљѣра*), *каџа*, *сиѣка*, *чаџа*, *сѣба*, *иѣра*, *цѣси*, *кайља*, *иљѣца*, *зрѣда*, *илѣча*, *свѣђа*, *иѣџка*, *иѣџка*, *кучка*, *мачка*, *гѣска* и др. Ове именице кратки силазни акцентат из ном. синг. задржавају у свим падежима једине и то је једна од битних разлика између ових и оних двосложних именица ж. р. које у ном. синг. имају кратки узлазни акцентат.

У множини ове именице такође задржавају $\grave{}$ у свим падежима, изузев генитива, у којима имају $\acute{}$: *сликѣ*, *кућѣ*, *крѣвѣ*, *каџѣ*. Али оне именице из ове групе у којима се у ген. пл. повећава број слогова у том падежу имају $\grave{}$: *смѣкаѣ*, *кайљѣ*, *иљѣѣ*, *гѣскаѣ*, дакле — као у књижевном.

Овдје нијесам забиљежио преношење акцента на предлог.

б) Двосложне именице ж. р. са $\acute{}$ у ном. синг.

Овој групи припадају именице типа: *црква*, *бѣнда*, *ћѣрка*, *ѣџа*, *ѣџка*, *шкѣла*, *глаѣва*, *иѣвђѣ*, *сиѣрана*.

Ове именице у свим падежима једине задржавају дуги силазни акцентат. Неке од њих у ген. синг. имају $\acute{}$ на крајњем а неке на почетном слогу: *црква-црквѣ*, *бѣнда-бѣндѣ*, *ћѣрка-ћѣркѣ*, *ѣџа-ѣџѣ* (рјеђе: *ѣџѣ*), *ѣџка-ѣџкѣ*, *сиѣрана-сиѣранѣ*. Наравно, при промјени мјеста акцента, тамо гдје је био $\acute{}$ остаје дужина.

У осталим падежима сингулара код већине ових именица дуги силазни акцентат је на првом слогу, изузев у инстр., гдје је на последњем. Код именица *црква* и *мајка* $\acute{}$ се у свим облицима налази на првом слогу.

У множини остаје $\acute{}$, или се појављује $\grave{}$, у свим падежима, с тим што је у ном., ген., ак. и вок. на првом а у дат., инстр. и лок. на по-

³⁷ Уп.: Ј. Вуковић, Пива, 242—244.

³⁸ Уп.: М. Стевановић, ССЈ I, 248, Пипери, 127; Ј. Вуковић, Пива, 244, Г. Ружичић, Пљевља, 140; М. Москољевић, *Акценталски сисѣм њоѣрског говора*, Београд, 1928, 32; Б. Милетић, Црмнички, 407; Даничић, Акценти, 80.

слѣдњем слогу³⁹: *двѣ-двѣца̑* (рјеђе: *двѣца̑*)-*двѣма* (рјеђе: *овѣма*)-*двѣ*, *цр̑кѣва̑-цр̑кѣма* (рјеђе: *цр̑кѣма̑*)-*цр̑кѣ*, *бѣнде-бѣнда̑-бѣнда̑ма-бѣнде*. Код именице *ћѣрка* множина је: ном. ак. и вок.- (к) *ћѣри*, ген.- (к) *ћѣри*, дат., инстр. и лок.- (к) *ћѣрма*.

При преношењу акцента на предлог, у виду ", на мјесту гдје је био е остаје дужина: *ѹ бѣнду*, *нѣ сѣрѣну*, *ѹ вѣску*, *зѣ цр̑кву* и др.

в) *Двосложне именице ж. р. са ' на љввом слогу у ном. синг.*

Овдје спадају именице типа: *змија*, *вѣда*, *нѣга*, *лика*, *зѣмља*, *сѣрѣма*, *жѣна*, *лѣза*, *жѣља*, *сѣсѣра* и низ других.

Као и код Даничића⁴⁰, у ак. и вок. синг. ове именице имају ". Код Дан. је датив *вѣди* (уп. и Ј. В., Пива, 228). Овдје је, међутим, *вѣди* (са продужењем "). Код Стевановића, у Пиперима, све ове именице имају у ном. синг. " на првом а неке на посљедњем слогу.⁴¹

У ном. пл. ове именице имају ": *змије*, *нѣге*, *вѣде* и др. (Тако је и код Ј. В., Пива, 228).

У ген. пл. неке имају ^ а неке ": *змија̑*, *лѣза̑*, *сѣсѣра̑*, *зѣмља̑*, затим: *жѣна̑*, *кѣза̑* и сл., са доста примијетном узлазношћу првог, дугог, слога (скоро: *жѣна̑*, *кѣза̑*).

Вок. пл. ових именица има ": *жѣне*, *кѣзе*, дат., ак., инстр. и лок. ': *жѣне*, *кѣзе*, *женѣма*, *козама* (примјеђује се понегдје и: *женѣма*, *козама*, али ипак преовлађује ').

г) *Двосложне именице ж. р. са ' на љввом слогу у ном. синг.*

Ове именице у ген. и инстр. синг. имају ^ на наставку: *кума-кумѣ-кумом*, *ћѣва-ћѣвѣ-ћѣвѣм*, *вѣда-вѣдѣ-вѣдѣм*, *зима-зимѣ-зимѣм*, *слива* (ракија шљивовица)-*сливѣ-сливѣм*, *лука-лукѣ-лукѣм*, *вила-вилѣ-вилѣм* (митол. личност, иначе: *вила-кућа* и: *вила-пољопривр. алатка*), *дуга-дугѣ-дугѣм*, *шуга-шугѣ-шугѣм*, *сѣруја-сѣрујѣ-сѣрујѣм*. У вок. синг. финални акценат је иницијални: *кумо* итд. У осталим падежима једине задржавају акценат номинатива.⁴²

У ном. пл. ове именице имају акценат ном. сингулара. У ген. пл. имају ^ на крајњем слогу, дакле као и у ген. синг.: *врѣија̑*, *дрѹга̑*, *слива̑*, *ћѣва̑*. Дуги силазни акценат ове именице имају и у вок. пл., али на првом слогу, и без дужине, док у дат., инстр. и лок. пл. имају ": *врѣија̑*, *лукѣма*, *дрѹгама*, *вилама*, *вѣдама*, *клуѣијама* и др.

Акцентат са именице може бити пренесен на предлог испред, али само на предлоге *на* и *у*: *нѣ сѣрѹју*, *ѹ шѹгу*. (У другом примјеру именица је у функцији локатива: *у тузи*).

³⁹ Уп.: М. Стевановић, ССЈ I, 248, Пипери, 119—123; Ј. Вуковић, Пива, 229—230; Б. Милетић, Црмнички, 406—407; Д. Вушовић, ДИХ, 46—47; Г. Ружићић, Пљевља, 137—139.

⁴⁰ Акценти, 6.

⁴¹ Пипери, 117—119.

⁴² Уп.: М. Стевановић, ССЈ I, 249, Пипери, 119 и 131 (именице на ос(т) са " на крајњем слогу); Ј. Вуковић, Пива, 229—231.

3. Вишесложне именице женског рода

а) Именице са " у ном. синг.

Кратки силазни акценат ове именице задржавају углавном у свим падежима и једнине и множине. Међутим, често се мијења мјесто акцената.

Дужине су у: ген. и инстр. синг. и ген., дат., инстр. и лок. плурала.

Ово је доста бројна група именица: *краљѝца*, *кљачница*, *шенѝца*, *држѝва*, *гддина*, *ливѝда*, *мѝкина*, *сѝолоѝца*, *с'едѝчка* (застор на столици, „шустикла“), *невљѝста* (рјеђе: *невјѝста*), *ѝвлѝја*, *лубѝња* (лобања), *зѝрада*, *крајѝча*, *ведриѝца*, *ѝовѝја*, затим: *дѝкѝориѝца*, *ѝѝелина*, *гомѝлица*, *овѝшина*, *ѝушкарѝца*, *црк(о)вѝна*, *браѝевѝна*, *домадѝца* (влага у стану) *неумљѝшиѝина* (ријетко: *неумјѝшиѝина*), *Браѝановина* (топ.), *ѝуѝериѝца* и низ других. Као што се види, у ном. синг. неке имају акценат на првом слогу, али их је више којима је акценатован неки од средњих слогова.

У ген. пл. неке од ових именица имају ^ на претпоследњем слогу, односно на посљедњем слогу основе (код којих је дужина на посљедњем): *ѝушкарѝца̑*, *црквѝна̑*, *браѝевѝна̑*, *домадѝца̑*, али у осталим падежима и оне имају ", такође на претпоследњем слогу⁴³.

б) Именице са " у ном. синг.

Ове именице овдје нијесу бројне⁴⁴: *исѝдѝриѝа*, *ѝевдѝка*, *сѝѝуѝаѝиѝа*, *фамѝлиѝа*, *ѝелевѝзиѝа*, *карѝлица* и сл.

Акценат ном. синг. оне задржавају у свим облицима оба броја, Једино именица *ѝевдѝка* у множини има и ": *ѝевдѝке-ѝевдѝкѝ-ѝевдѝкѝма* (ријетко: *ѝевдѝкѝма*).

в) Именице са ` у ном. синг.

Ове именице имају у ген. синг. ^ на посљедњем слогу: *сѝарѝина-сѝарѝинѝ*, *сланѝина-сланѝинѝ*, *дубѝина-дубѝинѝ*, *кафѝана-кафѝанѝ* итд. Овај акценат именице ове подгрупе имају и у инстр. синг.: *са сланинѝм*, *са дубинѝм*, *са ѝланинѝм*, *с дужинѝм*, *с ѝрлинѝм*, *са жѝуѝинѝм*, и то, као што се види, искључиво на наставку. Дакле, ^ се налази тамо гдје је у књижевном језику дужина. У вок. имају " на претпоследњем слогу: *сѝарѝино*, *жѝуѝино* и др. У осталим падежима једнине имају `, такође на претпоследњем слогу.

У множини ове именице већином имају: ^ на крајњем слогу у генитиву: *сѝарѝина̑*, *жѝуѝина̑*, *дужѝина̑*, " на претпоследњем слогу у вокативу: *жѝуѝине*, *сѝарѝине*, *дужѝине*, и ` на претпоследњем слогу у ном., дат., ак., инстр. и лок.: *дужѝине-дужѝина̑ма*, *жѝуѝине-жѝуѝина̑ма*, *дубѝине-дубѝина̑ма*.

⁴³ Уп. о њима: М. Стевановић, Пипери, 123—125; Ј. Вуковић, Пива, 246; Д. Вушовић, ДИХ, 48; Б. Милетић, Црмнички, 406.

⁴⁴ Уп. и М. Стевановић, Пипери, 123—124.

Постоји, међутим, и тип *ѡѣћинѣ-ѡдѣћинѡ-ѡѣћинѡма, ѡрлинѣ-ѡрлинѡ-ѡрлинѡма*.

У енклизи ове именице, скоро досљедно, имају " на крајњем слогу: *ѡѣћинѣ су ѡдѣ, жуѡинѡ е ѡдје* и сл.

Као што се види, ове именице не задржавају, као ни у књижевном⁴⁵, ' из ном. синг. у свим падежима.

Овдје нема преношења акцента на предлог, а то је, због тога што немају иницијални акценат, и нормално очекивати.

г) *Именица са ' у ном. синг.*

Ни именица овог типа нема много.⁴⁶ Међу њима су: *маѡиѡна, куѡѡина, одѡва* и још неке.

Ове именице акценат ном. синг. имају и у дат., ак. и лок.: *одѡви-одѡву, маѡиѡни-маѡиѡну*. У ген. и инстр. синг. имају ^ на крају: *одѡвѣ-с одѡвѣм, куѡѡинѣ-с куѡѡинѣм, маѡиѡнѣ-с маѡиѡнѣм*. У вок. имају силазне акценте: *ѡдѡво, маѡиѡно, куѡѡино*.

У ном. и ак. пл. имају ', у ген. ^ на посљедњем слогу, у дат., инстр. и лок. " на посљедњем, а у вок. ^ на претпоследњем слогу: *маѡиѡне-маѡиѡнѡ-маѡиѡнѡма-маѡиѡне*.

У енклизи је и овдје " на крајњем слогу: *куѡѡинѣ су ни* (нам) *блѡзу, одѡвѣ су дѡшле*.

Нема преношења акцента на предлог.

V. ИМЕНИЦЕ СРЕДЊЕГ РОДА

1. Једносложне именице средњег рода

Ових именица је свега неколико⁴⁷: *днѡ, цклѡ, злѡ*. У једнини оне свуда задржавају акценат номинатива.

У множини именица *злѡ* има у генитиву ^: *зѡлѡ* а у осталим падежима, као и друге из ове групе именица, има ": *злѡ-* (ген. *зѡлѡ*)-*злѡма, цклѡ-сѡѡакала-сѡѡаклѡма* (и: *сѡѡаклѡма, цклѡма*). Именица *днѡ* нема ген. пл., иначе: ном., ак. и вок.-*днѡ, дат., инстр. и лок.-днѡма*.

У проклизи акценат са ових именица прелази на предлог у виду ' : *нѡ днѡ, ѡ злу, ѡ цкло, ѡри дну* итд.

М. Стевановић налази овај акценат и у Црнцима⁴⁸ и тумачи га утицајем бјелопавлићког акцента. О овим именицама говори Даничић (Акценти, 58—61), Ј. Вуковић, у Пиви, о њима не говори, А. Пецо, у Херц., такође.

⁴⁵ Уп.: М. Стевановић, ССЈ I, 249; Ј. Вуковић, Пива, 233—241; Д. Вушовић, ДИХ 47; Г. Ружичић, Пљевља, 139.

⁴⁶ Уп. о овим именицама: М. Стевановић, ССЈ I, 249 (гдје каже да ' остаје у свим падежима), Пиперски, 126 и 132; Ј. Вуковић, Пива, 240; Д. Вушовић, ДИХ, 47; Г. Ружичић, Пљевља, 139.

⁴⁷ Види и код М. Стевановића, Пипери, 104.

⁴⁸ М. Стевановић, Пипери, 104.

2. Двосложне именице средњег рода⁴⁹

а) Именице са " акцентом, као *р̂ало*, *г̂рло*, *бр̂а̄и(ш)с̄иво* и др., у свим облицима и једнине и множине задржавају силазне акценте, само неке " из ном. синг. у генитиву пл. дуље у ^: *г̂рла-* ген. *-г̂рл̄а̄*, *р̂ала-* *-р̂ал̄а̄*, и оне, као и остале, имају на посљедњем слогу дужину (именица *бра(ш)с̄иво* и на претпосљедњем: *бр̂а̄(ш)с̄ӣа̄в̄а-бр̂а̄(ш)с̄иво*).

б) Нешто су бројније именице са са ^ у ном. синг.: *гр̂бље*, *сно̂йље*, *р̂бље*, *гра̂ње*, *ш̂рње*, *о̄с'е* (*о̄сје*), *клас'е* (*класје*), *г̂р̄ж̄е*, *б̄лаго*, *зла̂ш*, *й̂расе* и низ других.

Све ове именице ^ из ном. синг. задржавају у свим падежима једнине: *гр̂бља-гр̂бљу-гр̂бљем* и др.

Већина ових именица су збирне и ријетко имају множину, у њеном правом значењу, а ако је имају, — тада задржавају дуги силазни акценат номинатива сингулара. Изузетак су дат., инстр. и лок. неких именица, гдје је ": *гр̂бљ̄има*, *сно̂йљ̄има* и сл.

Именица *й̂расе* и др. са наст. *-ад* у ном. пл. у множини имају ": *й̂рас̄ад-й̂рас̄ади-й̂рас̄адима* (и: *й̂рас̄адма*), *ј̄ун̄ад-ј̄ун̄ади-ј̄ун̄адима* итд., дакле као у књижевном језику.

Понекад се акценат преноси на предлог: *з̄а й̂рас̄ад*, *к̄о(д) ш̄ел̄ади* и сл.

в) Именице са ` у ном. синг. најмање су бројне. Такве су: *й̄дље*, *ж̄ш̄ио*, *ј̄уш̄ро* и још неке. (У књижевном језику, већина ових именица има "). Ове именице ` из ном. синг. задржавају у бјелопавлићком у свим падежима једнине, изузев у вок., гдје је ": *й̄дље*, *ж̄ш̄ио* итд.

У множини именице *й̄дље* и *с̄ело* имају сљедеће акценте: у ном. и ак. `: *й̄дља*, у ген. ^: *й̄дл̄а̄*, *с̄ел̄а̄*, у дат., инстр. и лок. " на претпосљедњем слогу: *й̄ољ̄има* и у вок. " на првом слогу: *й̄дља*.

Код ових именица нема преношења акцента на предлог.

г) И двосложне именице ср. са ' у ном. синг. нијесу бројне: *вр̄а̄ша*, *й̂рло*, *друш̄ӣво*, *гр̂ш̄ло*, *д̄б̄ло*, *с̄ӣа̄бло*. У једнини оне, осим у вок., гдје је ^, задржавају ' у свим падежима, и то на истом, првом слогу.

У множини имају ном. и ак. типа (*вр̄а̄ша*, *д̄б̄ла*, *с̄ӣа̄бла*), ген. *вр̄а̄ш̄а̄*, *д̄б̄а̄л̄а̄*, *с̄ӣа̄б̄л̄а̄*, и дат., инстр. и лок. са " на претпосљедњем слогу: *вр̄а̄ш̄ӣма*, *д̄б̄л̄ӣма*, *с̄ӣа̄б̄л̄ӣма*.

У енклизи у ном. пл. је ": *вр̄а̄ш̄ӣ су заш̄в̄орена* . . .

Акценат се са неких од ових именица преноси на неке предлоге: *на вр̄а̄ша*, *у вр̄а̄ша*, *й̂рд̄ вр̄а̄ша*, али: *у д̄б̄ло*, *на с̄ӣа̄бло* и др.

3. Вишесложне именице средњег рода

Ове именице, по правилу, имају силазне акценте. Мало их је које имају ` , као: *дӣј̄е̄ше*, *глӣј̄е̄шо* (*д̄лӣј̄е̄шо*), *вес̄еље*, а још мање их је са дугим узлазним: *раз̄вӣће*, *кр̄во̄й̄ро̄лӣће* и сл.

Именице *глӣј̄е̄шо* и *вес̄еље* (чује се и као: *вес̄еље*) у свим падежима једнине изузев вокатива, гдје је " на првом слогу, имају акценат номинатива. Именица *дӣј̄е̄ше* овај акценат задржава још у акузативу а у

⁴⁹ О акценту ових именица види: Ј. Вуковић, Пива, 247; Б. Милетић, Црмнички, 404; М. Стевановић, Пипери, 105 (тамо је: *г̂ро̄ж̄е*).

— друѓи. Па сељаџи мйшљау да смо мй блага нашли. А то е био ђбичај да ћуп с вином сгављау уз главу мрца. И оће је била гомйла у коју смо нашли лубању са здравијем зубйма.

(Перута Јовановић, 49, Кујава)

Не могу се с'етит колико е брастава било. Саџ и(х) йма више. А почем је село добило йме — не знам, бџгами. Код Јова сврати, јџр би ти џн зна рџћ кџко йџдан. Ниџко Кўсоваџ је написа књйгу и каџе да Лазарџвића йма мџго у Бџсну и Ёрџеговину . . . Оно џе су Баре — тў ти живе Јованџвићи, џко шџкле су Попџвићи. Од старине су Лазарџвићи џвџе.

(Лука Вучић, 86, Шобајићи—Вражегрмци)

Тамаџ бџесмо дошле з Граџа, каџ џоли чџка јџдно мџмче, с'џди тўнаке, ка тй џе си саџ. Ш џйм јџш јџдан. Велим ја: „Доваџи да не с'џде без раџје, тўн“. „С'џди, леба ви, што е мџго — мџго е“ (вели он). „Тџ е слива, лиџпа е, поџйћете“.

(Плана Томашевић, 58, Косови Луг)

НАЈВИШЕ УПОТРЕБЉАВАНА ЛИТЕРАТУРА

Белић, А., *Дијалекти и источне и јужне Србије*, СДЗБ I (1905).

Вујовић, Л., *Мрковићки дијалекат*, СДЗБ XVIII (1969).

Даничић, Ђ., *Српски акценџи*, СКА, Пос. изд. LVIII (1925).

Милетић, Б., *Црмнички говор*, СДЗБ IX (1940).

Пеџо, А., *Говор источне Херџеговине*, СДЗБ XIV (1964).

Ружичић, Г., *Акџенајски систем йлеваљског говора*, СДЗБ III (1927).

Стевановић, М., *Савремени српскохрвајски језик I*, Научно дело Београд, 1964.